PEDAGOGOGIK KASBIY KOMPETENTLIK ZAMONAVIY TA`LIMNING FENOMENI SIFATIDA SHAKLLANISHI

Namangan viloyati To’raqo’rg’on tumani 42-maktab psixologi
Yoqubjonova Mashxura Ikromjon qizi

Annotatsiya: Mazkur maqolada pedagogik kasbiy kompotentlik zamonaviy ta’lim fenomeni sifatida shakllanishi haqidagi nazariyalar haqida ma’lumotlar berilgan.

Kalit so’zlar: Kasbiy kompotentlik, fenomen, innovatsiya, bilim, ko’nikma, Malaka, mezon, o’qituvchi, pedagog.

Zamonaviy ta'lim ob`ektini sezilarli darajada boyitgan innovatsion rivojlanish bu "o'qituvchining kasbiy kompetentsiyasi" bo'lib, u bugungi kunda oliy o'quv yurtlari bitiruvchilarini tayyorlash sifatining mezonlari bo'lib xizmat qilmoqda. Kasbiy vakolatlarga qo'yiladigan kontseptual talablarning mohiyati kasbiy faoliyat va umuman hayot samaradorligini oshirish uchun zarur bo'lgan bilim, ko'nikma va malakalarni kengaytirishga kamayadi. Ushbu toifani pedagogik tizimga kiritish zarurati o'qituvchining kasbiy kompetentsiyasi "yangi tip" o'qituvchiga talablarni eng aniq, ixcham va shu bilan birga har tomonlama taqdim etishga imkon berishidan kelib chiqadi. O'qituvchining kasbiy kompetentsiyasining o'ziga xos xususiyatlaridan biri bu ijtimoiy o'zgarishlarda sub'ektning rolini oshirish va uning jarayonlar dinamikasi va ularning borishiga ta'sirini tushunish qobiliyatini oshirishdir. Mahalliy fanda "o'qituvchining kasbiy kompetentsiyasi" atamasining paydo bo'lishi 80-yillarga to'g'ri keladi. (1997 yilda, birinchi marotaba, shaxsning ta'lim tizimidagi manfaatlari birinchi o'ringa normativ-huquqiy hujjat - "Ta'lim to'g'risida" O`zbekiston Respublikasi qonuni bilan qo'yilgan), bu mutaxassislarning umumiy va kasbiy tayyorgarligi o'rtasidagi munosabatlarga hissa qo'shdi. Shu maqsadda ushbu xususiyatlarni birlashtiradigan atamani kiritish kerak edi. Shu bilan birga, ijtimoiy-iqtisodiy va axborot taraqqiyoti sharoitida bilimlar boshqa xarakterga ega bo'la boshladi: o'qituvchining kasbiy faoliyati ko'proq

harakatchanlikni, moslashuvchanlikni, pedagogik faoliyatni amalga oshirishga tayyorlikni, umumiy va kasbiy madaniyat darajasini doimiy ravishda oshirib borishni qildi. 7 Boshqacha qilib aytadigan bo'lsak, Ozbekistonda kasb-hunar pedagogik ta'limini rivojlantirishning hozirgi bosqichida olimlarning "o'qituvchining kasbiy kompetentsiyasi" atamasiga diqqat bilan e'tibor qaratishi, kadrlar tayyorlash tizimini takomillashtirish va jahon standartlarining mutlaqo boshqa darajasiga erishish uchun milliy ta'limi zarurati bilan bog'liq. Ushbu davrda o'qituvchining kasbiy kompetentsiyasi quyidagilarda ko'rib chiqiladi: o'qituvchi shaxsini kasbiy mutaxassis sifatida rivojlantirish (O.M. Atlasova, L.A. Basharina, Y.V. Vardanyan, G.I. Zaxarova va boshqalar), o'qituvchilarning axborot tayyorgarligi (D.V. Golubin, T.V. Dobudko, A.V. Dobudko, N.V. Kisel va boshqalar), o'qituvchining kasbiy kompetentsiyasining psixologik-pedagogik turlari (M.N. Karapetova, M.I. Lukyanova, E. V. Popova, T.A. Tsaregorodtseva va boshqalar). Oliy ta'lim tizimida ta'limga yangi yondashuvlar, bilimlarning yangi tarmoqlari (akmeologiya, aksiologiya va boshqalar) paydo bo'lishi faqat shu davrning alohida tadqiqotlarida aks etadi (N.F. Vishnyakova, 1998), 2004-2006 yillardagi tadqiqotlar yangiliklarga boy. O'qituvchining kasbiy kompetentsiyasining umumiy ilmiy va nazariy qoidalari ko'rib chiqiladi, uning mohiyati, mazmuni va tuzilishi, shakllanish shartlari aniqlanadi, bu Rossiyada o'sha paytlarda paydo bo'lgan pedagogik ta'limni rivojlantirish tendentsiyalarining asosiy oqimida katta ahamiyatga ega, bu quyidagilarni anglatadi: oliy ma'lumotga yo'nalish shart sifatida o'qituvchilik kasbini egallash, psixologik-pedagogik tayyorgarlikni kuchaytirish (bu davrda bir qator olimlarning psixologik va psixologik-pedagogik kabi o'qituvchilarning kasbiy kompetentsiyasi turlariga e'tiborining kuchayishi bilan namoyon bo'ldi), o'qituvchilik kasbi doirasida turli xil ixtisoslashuvlar, pedagog kadrlarning malakasini oshirish tizimini takomillashtirish. Yuqoridagi barcha omillar o'qituvchining kasbiy malakasini pedagogik kasbiylik va mahorat bilan chambarchas bog'liqlikda ko'rib chiqishni belgilab berdi. 8 2003 yildan boshlab ta'lim sifati muammosini o'rganish (umumiy,

kasbhunar va aspirantura) sharoitida "kompetensiya" atamasi tobora ko'proq qo'llanilmoqda. Shunday qilib, 2003 yildan 2006 yilgacha bo'lgan davrda zamonaviy rus olimlari o'qituvchilarning kasbiy kompetentsiyasi kontseptsiyasini sezilarli darajada boyitib, kundalik hayotga "kompetensiya" dan ko'plab hosilalarni: "kompetensiya yondashuvi", "kompetensiya paradigmasi", "vakolat modeli", "asosiy vakolatlar" ni kiritdilar. " va boshq.. Ichki pedagogikada o'qituvchining kasbiy malakasini shakllantirish kontseptsiyasini ishlab chiqishning ushbu davrini tavsiflash bilan ta'kidlash joizki, 2003 yil sentyabr oyida Bolonya deklaratsiyasining imzolanishi Rossiya uchun yangi maqsad - Evropaning oliy ta'lim zonasini yaratish, Evropada yuqori malakaga ega bo'lgan yagona mehnat bozorini shakllantirish, talabalar harakatchanligini oshirish va o'qituvchilar va boshqalar. Ta'lim mazmuni, muassasalar o'rtasidagi hamkorlik, integratsiyalashgan ta'lim dasturlaridan foydalanish, kadrlar tayyorlash va tadqiqotlar va ishlanmalar bilan bog'liq holda "Evropa ta'limi makoni" kontseptsiyasining kiritilishi davlatning ta'lim siyosatining ko'plab yo'nalishlarini qayta ko'rib chiqishni va birinchi navbatda, ish beruvchilar va bozor talablaridan qat'i nazar mutaxassislarni tayyorlashning universitet ichidagi mezonlariga o'qitishni talab qildi. Shunday qilib, yangi asrning boshidan boshlab o'qituvchining kasbiy kompetentsiyasini shakllantirish jarayoni umuman ta'lim sifatini va xususan, kasbhunar-pedagogik ta'lim sifatini yaxshilash sharoitida ko'rib chiqilmoqda. 1993 yildan 2020 yilgacha o'rganilayotgan hodisani shakllantirish muammosi bo'yicha bilimlarning sezilarli darajada oshishi kuzatildi. Agar 1990 yillarda. o'qituvchining kasbiy kompetentsiyasi olimlarning asarlarida pedagogik tayyorgarlik sifatini oshirish nuqtai nazaridan ko'rib chiqilgan (O.S. Grishechko, N.V. Kuzmina, V.I.) S.V.Kiktev, V.Ya.Sinenko va boshqalar), keyin XXI asr boshlarida. Rossiyalik olimlar ushbu ta'riflarni o'rganish va taqqoslash, universitetdan keyingi davrda o'qituvchining kasbiy rivojlanishini o'rganish asosida 9 o'qituvchining kasbiy mahorati va kasbiy malakasini shakllantirishda innovatsion texnologiyalarning o'zaro ta'sirini o'rganish orqali o'qituvchining kasbiy kompetentsiyasini

o'rganishning ushbu yo'nalishini ancha kengaytirdilar: G.S. Vyalikova, L.K. Grebenkina, K.M. Levitan, L.I. Lutsenko, A.K. Markova, A.P. Sitnik va boshqalar. Demak, o'qituvchining kasbiy kompetentsiyasini shakllantirish kontseptsiyasini ishlab chiqish, umuman olganda, dunyodagi va mahalliy ta'lim makonidagi mavjud tendentsiyalar sharoitida tahlil qilinayotgan hodisaning mazmuni, protsessual va texnologik jihatlaridagi progressiv dinamik o'zgarish sifatida namoyon bo'lishi mumkin. Ushbu tendentsiyalardan biri bu davlat siyosati va fanni rivojlantirishning umumiy va kasb-hunar ta'limi sifatini oshirishga yo'naltirilganligidir va o'qituvchining kasbiy kompetentsiyasi hozirgi kunda kasbiy mahoratning etakchi xususiyatidir. Shu bilan birga, kasbiy ma'noda, shuningdek shaxsiy va ijtimoiy hayotda uzluksiz o'qitish uchun asos sifatida butun hayot davomida o'rganish qobiliyati zamonaviy o'qituvchining muvaffaqiyati uchun hal qiluvchi omilga aylanadi. Istiqlolga erishgan mamlakatimizda yuz berayotgan tub o’zgarishlar ta‘‘lim mazmunini davr nuqtai nazaridan yangilashni taqozo etmoqda. Bunday yangilanish O’zbekiston Respublikasining “Ta‘‘lim to’g’risida”gi Qonuni , “Kadrlar tayyorlash milliy dasturi” va “Harakatlar Strategiyasi” asosida amalga oshirilmoqda. Jumladan, bu qonunlar uzluksiz ta‘‘lim tizimining o’zbek modelini aniqlab berdi. Uzluksiz ta‘‘lim tizimini isloh qilish muammolari to’g’risida O’zbekiston Respublikasi Birinchi Prezidenti I. A. Karimov: «O’qituvchi va murabbiylarning hayotiy talablarini qondirish, ularni rag’batlantirish, ularning o’z ishi, kasbidan mamnun bo’lishini ta‘‘minlashimiz lozim va ... bu masalani echmasdan turib, 10 kelajak avlod tarbiyasi to’g’risida gapirishning o’zi mutlaqo nomaqbuldir»1 ,-deb ta‘‘kidlagan edi. «Ta‘‘lim to’g’risida»gi va «Kadrlar tayyorlash Milliy dasturi» o’qituvchilar oldiga juda katta va mas‘‘uliyatli vazifalar yukladi. Bu esa o’qituvchilardan o’z ustlarida muntazam tinmay ishlashlari va yosh avlodni o’z Vataniga, xalqiga munosib insonlar qilib tarbiyalashni talab etadi. Xulosa qilib aytganda O’qituvchilik kasbi ulug’ va sharafli, murakkab, o’z o’rnida mas‘‘uliyatli kasblardan biridir. Dunyodagi barcha insonlarni komil bo’lib etilishiga o’qituvchi sababchi bo’ladi. Barcha joylardagi hamma kasb-hunar, ilmli,

olimu-fuzalolar o’qituvchining mehnati samarasidir. O’qituvchi mehnatini biror narsa bilan taqqoslab bo’lmaydi. O’qituvchilik kasbini egallashga intilayotgan har bir inson o’zida avvalo iroda, sabr-matonat, pedagogik mahoratni, o’qituvchilik ixtisosligiga xos bilim, malaka, ko’nikmalarni egallashi lozimdir. Kadrlar tayyorlash milliy dasturining asosiy maqsadi ham har tomonlama etuk, yuksak malakali qadrlar, jumladan pedagogni kompetentligini takomillashtirishga qaratilgandir. Iqtisodiy ta‟limning maqsadi esa, iqtisodiy madaniyatni insonda shakllantirishdan iboratdir. Iqtisodiy ta‟limni shakllantirishda birinchi galda talabalarda eng sodda malakalarni hosil qilish kerak bo’ladi. Ya‟ni, iqtisodiy fikrlash, iqtisodiy tushunchalar, iqtisodiy his-tuyg’ular, tejamkorlik, tadbirkorlik, hisob-kitob, yangiliklarga intilish, iqtisodiy yaxlitlikni his qilish kabi xususiyatlarni vujudga keltirish va rivojlantirish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. To’rt temperament :sanguine,flegmatik,xolerik va melanxolik shaxs turlari. 2017. N 1 toplam.231b.
1. Temprament 2017y. N 1 toplam 11b.
2. Абрамова, Г.С. Практическая психология: учебное пособие / - Москва : Прометей, 2018. - 538 с.
3. S.K.Mangal: “General Psychology” 2013y. 19b.